

Kontrollkäik Lõuna-Eesti Haigla AS psühhiaatrikliinikusse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 22.01.2013 etteteatamata Lõuna-Eesti Haigla AS psühhiaatrikliiniku täiskasvanute psühhiaatria statsionaari (edaspidi *psühhiaatria statsionaar*).

Psühhiaatria statsionaar on Lõuna-Eesti Haigla AS psühhiaatrikliiniku üksus, milles osutatakse psühhiaatrilist abi.

Lõuna-Eesti Haigla AS-le on antud tegevusluba psühhiaatriateenuse osutamiseks 30 voodikohal.¹ Kontrollimise ajal viibis psühhiaatria statsionaari A osas 12 inimest ja B osas 15 inimest.

Varasemalt on õiguskantsler psühhiaatria statsionaari kontrollinud 27.01.2009.²

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas psühhiaatria statsionaaris on tagatud teenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud psühhiaatria statsionaari ruume ja vestlesid ringkäigu ajal psühhiaatrikliiniku juhatajaga. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid peamiselt tähelepanu eraldusruumi sisustuse ja selle kasutamise õiguspärasusele. Täiendavalt tutvusid nõunikud pisteliselt erakorraliste sündmuste, välise abi kasutamise ja ohjeldusmeetmete rakendamise registriga ning registriga, mis sisaldas ülevaatlikke andmeid tahtest olenematu ravi otsuste ja kohtumääruste kohta.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler järgmised probleemid:

- 1) psühhiaatria statsionaaris ei ole tagatud ööpäevaringselt psühhiaatri olemasolu tahtest olenematu ravi otsuste tegemiseks (p 4.1);
- 2) psühhiaatria statsionaaris ei ole igakordselt tagatud tahtest olenematule ravile võetud isikute arstlik läbivaatus teise psühhiaatri poolt 24 tunni jooksul (p 4.2).

(4.1) Psühhiaatri kättesaadavuse tagamine

Kontrollimisel selgus, et psühhiaatria statsionaaris on psühhiaater tööalal tööpäeviti ajavahemikul 8.00-16.00. Tööpäevadel ajavahemikul 16.00-08.00, nädalavahetustel ja riigipühadel on võimalik abi saada valvearstilt, kes ei ole psühhiaater. Psühhiaatrikliiniku juhataja sõnul üritab haigla vältida tahtest olenematut ravi vajavate isikute vastuvõtmist haiglasse ajal, mil psühhiaater ei ole tööalal. Tahtest olenematu ravi otsuste andmeid sisaldavast registrist ilmnes aga, et siiski on isikuid võetud tahtest olenematule ravile ka nädalavahetuseti. Sellest tõusetus käigul ka küsimus, kas psühhiaatria statsionaaris on tagatud igakordselt piisav psühhiaatri kättesaadavus õiguspärase tahtest olenematu ravi kohaldamise otsuste tegemiseks ja 24 tunni jooksul teise psühhiaatri poolt arstliku läbivaatuse tagamiseks.

¹ Terviseametilt saadud andmed 05.12.2012 seisuga.

² Kontrollkäigu kokkuvõtte kättesaadav aadressidel

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_louna-est_i_haigla_psuhhiaatrikliinik.pdf ja <http://www.oiguskantsler.ee>.

Psühhiaatrite olemasolu psühhiaatrilise abi andmisel on kahtlemata oluline ning eriti oluline on see juhtudel, kui tahtest olenematut psühhiaatrilist ravi tuleb psühhiaatrilise abi seaduse (edaspidi PsAS) § 11 lõigete 2 ja 3 alusel kohaldada isiku suhtes kohtu määruseta. Seda põhjusel, et otsusega kohaldada isiku suhtes tahtest olenematut ravi piiratakse ühtlasi isiku vabaduspõhiõigust,³ mida võib põhiseaduse (edaspidi PS) § 20 järgi vaimuhaige kinnipidamiseks teha ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras, kui ta on endale või teistele ohtlik.

Vaimuhaige kinnipidamise juhud ja korra on seadusandja näinud ette psühhiaatrilise abi seaduses. Sätestatud on kindlad reeglid, kes, mis aja jooksul ning millistel tingimustel võib teha otsuse isikule tahtest olenematu ravi kohaldamiseks. Nii võib üldjuhul PsAS § 11 lõike 2 järgi tahtest olenematu ravi kohaldamise otsuse teha kohus. Vaid juhul, kui tahtest olenematu ravi kohaldamine on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ja kohtu määruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik, võib seda kohaldada kohtu määruseta. Sellisel juhul näeb PsAS § 11 lõige 3 ette, et otsuse teeb haigla psühhiaatriaosakonna psühhiaater isiku psühhiaatriaosakonda saabumisel. Kuna otsuse vormistamise aeg loetakse tahtest olenematu haiglaravi alguseks, tuleb otsus langetada enne säärase ravi kohaldamist. Sisuliselt tähendab see, et nii arstlik läbivaatus kui ka tahtest olenematu ravi kohaldamise otsus tuleb langetada viivitamatult. Vastasel juhul pole tagatud, et isiku haiglas tahtevastaselt kinnipidamine on õiguspärane ja kooskõlas PS §-ga 20. Seetõttu on kohtu loata isiku suhtes tahtest olenematu ravi otsuse tegemiseks vältimatult vajalik psühhiaatri olemasolu haigla psühhiaatriaosakonnas. Seda enam, et muu eriala arstil ei pruugi olla pädevust hindamaks PsAS § 11 lõikes 1 sätestatud kriteeriumide täidetust,⁴ mistõttu on oht, et inimese vabadust piiratakse lubamatult.

Neil põhjendustel teeb õiguskantsler Lõuna-Eesti Haigla AS-le ettepaneku järgida tahtest olenematu ravi otsuste tegemisel, et iga kord teeb olukorras, kus tahtest olenematu ravi kohaldamine on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ja kohtu määruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik, tahtest olenematu ravi otsuse psühhiaatriaosakonna psühhiaater ning ta teeb seda isiku psühhiaatriaosakonda saabumisel või vaba tahte alusel haiglas ravil viibival isikul tahtest olenematu ravi kohaldamise vajaduse ilmnemisel viivitamata pärast arstlikku läbivaatust.

(4.2) Teise psühhiaatri poolne isiku läbivaatus

Käigu järgselt tahtest olenematu ravi otsuste andmeid sisaldava registri väljavõtetega tutvudes selgus, et psühhiaatria statsionaaris 14.10.2012 kl 17.00 tehtud tahtest olenematu ravi otsusele järgnes teise psühhiaatri läbivaatus alles 16.10.2012 ehk enam kui 24 tundi pärast tahtest olenematu ravi algust. Kuigi konkreetsel juhul tehti tahtest olenematu ravi kohaldamise otsus pühapäeval ja teise psühhiaatri läbivaatuse aeg ei langenud nädalavahetusele, tekkis psühhiaatrite tööaega silmas pidades õiguskantsleril täiendavalt kahtlus, kas võib esineda

³ PsAS § 11 lõike 6 järgi ei või tahtest olenematul ravil viibiv isik katkestada uuringuid ja ravi ega lahkuda haigla psühhiaatriaosakonnast.

⁴ PsAS § 11 lõike 1 järgi võetakse isik tema enda või tema seadusliku esindaja nõusolekuta vältimatu psühhiaatrilise abi korras ravile haigla psühhiaatriaosakonda või jätkatakse ravi, tema tahtest olenemata, ainult järgmiste asjaolude koosinemise korral:

- 1) isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
- 2) haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut;
- 3) muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane.

juhtumeid, mil teine psühhiaater nädalavahetustel ja riigipühadel ei vaata tahtest olenematu ravil olevat isikut arstlikult läbi vähemalt 24 tunni jooksul.

Nagu eelnevalt märgitud, lubab PS § 20 isikult vabaduse võtta ainult teatud juhtudel ning täpsed tingimused psüühikahäirega isikult vabaduse võtmiseks on sätestatud psühhiaatrilise abi seaduses. Lisaks sellele, et tahtest olenematu ravi kohaldamise otsuse võib teha enne kohtult vastava loa saamist vaid haigla psühhiaatriaosakonna psühhiaater, on PsAS § 13 lõikes 3 sätestatud nõue, et haigla pea- või ülemarstil tuleb tagada 24 tunni jooksul isiku tahtest olenematu haiglaravi algusest isiku arstlik läbivaatus teise psühhiaatri poolt, kes ei ole teinud PsAS § 13 lõigetes 3 või 5 nimetatud otsust.

Teise psühhiaatri poolne arstliku läbivaatuse nõue aitab tagada kontrolli selle üle, et tahtest olenematu ravi kohaldamise otsus oli põhjendatud ja isikult vabaduse võtmine õiguspärane. Täpsemalt peab selle nõude järgimine tagama, et juhul, kui algne otsus siiski ei olnud põhjendatud, ei hoitaks inimest edaspidi põhjusetu haiglas kinni. Seetõttu peab teine psühhiaater tahtest olenematu haiglaravil viibiva isiku vaatama arstlikult läbi vähemalt 24 tunni jooksul tahtest olenematu ravi kohaldamise otsuse tegemisest.

Neil põhjendustel teeb õiguskantsler Lõuna-Eesti Haigla AS-le **ettepaneku tagada igakordselt kohtu loata tahtest olenematule ravile võetud isiku arstlik läbivaatus teise psühhiaatri poolt 24 tunni jooksul tahtest olenematu haiglaravi algusest.**

(5) Hea praktika: erakorraliste sündmuste ja tahtest olenematu ravi otsuseid puudutava info registreerimine

Tutvudes kontrollkäigul ohjeldusmeetmete rakendamise registriga, nähtus, et psühhiaatria statsionaaris peetakse registripõhist arvestust lisaks rakendatud ohjeldusmeetmetele muude erakorraliste sündmuste ja ohjeldusmeetme rakendamisel välise abi kasutamise osas. Täiendavalt peeti psühhiaatria statsionaaris ülevaatlikku registrit tahtest olenematu ravil viibivate isikute ja nende suhtes tehtud otsuste ja kohtumääruste kohta.

Õiguskantsler tunnustab Lõuna-Eesti Haigla AS-i selle eest, et psühhiaatria statsionaaris registreeritakse kiire ja üldistatud ülevaate saamiseks ka sellised erakorralised sündmused, mis ei nõua ohjeldusmeetme kasutamist, samuti välise abi kasutamise andmed. Sellise info kogumine võimaldab saada psühhiaatriateenuse osutajal head ülevaadet toimunud sündmustest ja töötajate kasutatud lahendustest. Ülevaatlik info loob hea pinnase tervishoiuteenuse osutajale analüüsimeetmeteks, kuidas tagada isikutele psühhiaatrilise abi andmine selliselt, et abi andmise käigus piirataks isikute põhiõigusi nii vähe kui võimalik. **Samuti tunnustab õiguskantsler Lõuna-Eesti Haigla AS-i tahtest olenematu ravi otsuseid puudutava ülevaatliku registri pidamise eest, mis samuti aitab kaasa isikute vabadusõiguse tõhusamale kaitsesele.** Sellisest registrist saab kiiresti ja efektiivselt jälgida, kas kõikide tahtest olenematu ravil viibivate isikute puhul on tehtud õigusaktides sätestatud nõudeid järgides ettenähtud aja jooksul vajalikud otsused ja arstlikud läbivaatused ning vältida olukordi, kus isiku vabaduspõhiõigust piiratakse alusetult.

(6) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks Lõuna-Eesti Haigla AS-le järgmised ettepanekud:

- 1) järgida tahtest olenematu ravi otsuste tegemisel, et iga kord teeb olukorras, kus tahtest olenematu ravi kohaldamine on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ja kohtu määruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik, tahtest olenematu ravi otsuse psühhiaatriaosakonna psühhiaater ning ta teeb seda isiku psühhiaatriaosakonda saabumisel või vaba tahte alusel haiglas ravil viibival isikul tahtest olenematu ravi kohaldamise vajaduse ilmnemisel viivitamata pärast arstlikku läbivaatust;
- 2) tagada igakordselt kohtu loata tahtest olenematule ravile võetud isiku arstlik läbivaatus teise psühhiaatri poolt 24 tunni jooksul tahtest olenematu haiglaravi algusest.

Õiguskantsler palub Lõuna-Eesti Haigla AS-lt teavet tehtud ettepanekute täitmise kohta hiljemalt 01.05.2013.